

№ 43 (732)
Лістапад 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ Будзем памятаць: **Алег Куржалаў, Валеры Дзевейкіба** – стар. 2 і 4
- ☞ Ушанаванне: **удзельнікі «Каласавінаў» у мясцінах класіка** – стар. 3
- ☞ Спадчына: **горад – музей пад небам** – стар. 5

«Берагіня» ў Мінску

Святочным канцэрт-прэзентацыяй адзначыў у сталіцы сваё 20-годдзе Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня».

На сцэне Палаца культуры Мінскага трактарнага завода былі прадстаўлены ўзоры рэгіянальнага традыцыйнага танцавальнага, песеннага, музычнага інструментальнага мастацтва фальклорнымі і народнымі калектывамі з Віцебскай, Гомельскай, Мінскай абласцей і Мінска.

У фазе разгарнуліся тэматычныя выстаўкі ««Берагіня» ў 20-гадовай прасторы», фоталетапіс «Берагіні» ў калекцыях фотакарэспандэнтаў нацыянальных і рэгіянальных СМІ, ««Берагіня» ў рэгіянальных праектах» і арганізаваныя майстар-класы па традыцыйных народных рамёствах (вышыўка, вырабы з тэкстылю і саломкі), беларускіх народных побытавых танцаў.

Своеасаблівымі тэматычнымі ўвядзіннямі да канцэрта

Ганна Іваненка
рыхтуецца да выступу

стала выступленне носьбіта і захавальніцы традыцыйнай народнай культуры адной са старэйшых жыхарак г.п. Акцябрскі Ганны Арцёмаўны Іваненка, якая вы-

канала сямейна-побытавую песню «Азярэчка».

Вандроўку па рэгіёнах краіны ладзілі фальклорныя калектывы «Знічка» (Полацкі раён), «Гулянок» (Смаргонь); «Брачынскія музыкі», «Купалінка», «Рудабельская зорачка» (Акцябрскі раён), «Вера» (Жыткавіцкі раён), «Журавінка» (Лельчыцкі раён), «Лявоніха» (Петрыкаўскі раён), «Берагіня» (Барысаўскі раён), «Напарачка» (Любань), «Калыханка» (Мінскі раён), «Атава» (Ракаў), «Мілавіца», «Талака».

з Мінска – «Мілавіца», «Талака».

Свае музычныя і танцавальныя падарункі да юбілею «Берагіні» паднеслі калектывы народных супольнас-

цяў Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культурнаў.

З вітальнымі словамі выступілі вядомыя дзяржаўныя, грамадскія і прафсаюзна дзеячы і рупліўцы «Берагіні»: старшыня Беларускага фонду культуры Тадэўш Стружэцкі, Анатоль Бутэвіч, Мікола Козенка, Святлана Беразоўская ды інш.

Берагінскае свята было арганізаванае па ініцыятыве ГА «Беларускі фонд культуры» пры падтрымцы Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культурнаў, Акцябрскага райвыканкама.

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Народны ансамбль «Вера»

Сябры! Ідзе падпіска на 2019 год – будзьма разам!

Краязнаўчая газета Пра мінулае Сёння і дзеля будучыні

Падпісныя індэксы: індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Да ўвагі краязнаўцаў

19 снежня 2018 года а 15-й гады ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбудзецца краязнаўчая прэзентацыя Года малой радзімы.

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і Нацыянальная бібліятэка Беларусі прапануюць краязнаўцам, кіраўнікам бібліятэчных і музейных устаноў, школьных музеяў і кнігавыдаўцам далучыцца да прэзентацыі з адметнымі краязнаўчымі праектамі першага Года малой радзімы.

Пад час мерапрыемства плануецца знаёмства з выстаўкай краязнаўчай літаратуры, прысвечанай тэме, з новымі малатыражнымі выданнямі краязнаўцаў, а таксама прадстаўленымі матэрыяламі конкурсу «Славутыя імёны маёй малой радзімы» газэтаў «Звязда» і «Краязнаўчая газета», аб'яўленага сёлета ў гонар малой радзімы. На мерапрыемства таксама запрашаныя прадстаўнікі нацыянальных СМІ.

Арганізатары

На тым тыдні...

✓ 8 лістапада ў мінскай кавярні «Грай» адбыўся канцэрт **фальклорнага гурта «Горина»** (г. Роўна, Украіна).

Горына – даўняе дыялектнае слова, на Палессі так называюць чырвоную нітку, якой вышытыя ручнікі і вопратка. Такою ніткаю вышыты і строі ўдзельнікаў гурта «Горина». Гурт прэзентуе фальклор украінскага Палесся і мае некалькі праграмаў, якія адлюстроўваюць розныя моманты каландарнага цыкла. У рэпертуары – калядкі, шчадроўкі, вяснянкі, купалкі, пятроўскія песні, жніўныя, фрагменты вясельнай абрадаваці, «ваджэнне куста», песні-малітвы, посьня, народныя забавы і танцы, а таксама творы на словы Тараса Шаўчэнка і Лесі Українкі. Рэпертуар стала павялічваецца за кошт новых твораў, знойдзеных пад час экспедыцыяў гурта.

✓ 15 лістапада ў Мінску адбылася прэзентацыя кнігі гісторыка **Аляксандра Смаленчука «Раман Скірмунт (1868 – 1939): жыццiяніс крамдзянiна Краю»** з удзелам аўтара ды іншых беларускіх гісторыкаў. Кніга выйшла ў выдавецтве Змітра Коласа пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску.

Аповед пра жыццё і смерць Рамана Скірмунта запрашае даследчыка і чытача да размовы пра лёс Беларусі і Польшчы ў XIX – XX стагоддзях, пра ролю «польскага чынніка», суадносіны нацыянальнага і сацыяльнага ў айчынай гісторыі, а таксама пра гісторыю шляхты гістарычнай Літвы ў перыяд кардынальных сацыяльных пераўтварэнняў. Адначасна гэты жыццiяніс уздымае праблему сутнасці беларускай ідэі і яе папулярнасці, зноўка ставіць пытанні пра адзінства беларускага руху і ролю г.зв. «чалавечага фактара» ў палітычным і культурным адраджэнні XX стагоддзя.

Даследаваннем асобы Р. Скірмунта і ягонай палітычнай і даспадарчай дзейнасці А. Смалянчук займаецца больш за 20 гадоў. Аўтар збіраў звесткі ў архівах Беларусі, Польшчы, Германіі, Расіі, Украіны, Літвы і Латвіі, аналізаваў тэксты ягоных кніг і шматлікіх публікацыяў у перыядычным друку Расіі, БНР і Польшчы 1900 – 1930-х гг.

Кніга напісаная ў жанры гістарычнай біяграфістыкі. Асаблівасцю з'яўляецца ўключэнне ў аналітычны тэкст фрагментаў гістарычных дакументаў, публіцыстыкі Р. Скірмунта і ягоных прамоваў.

✓ 17 і 18 лістапада ў Гомелі ўпершыню праходзіў **Адкрыты міжнародны фальклорны фестываль-конкурс «Прамень»**. Амаатарскія і прафесійныя калектывы, асобныя выканаўцы з розных рэгіёнаў Беларусі прадставілі традыцыйныя фальклорныя кампазіцыі і аўтарскія творы ў фальклорнай стылістыцы. Лепшыя ўдзельнікі выступілі на заключным канцэрце, дзе заспявалі таксама лідар этна-трыа «Троіца» Іван Кірчук і музыкі фолк-праекта «Ягорава гара». Плануецца, што фестываль стане штогадовым.

✓ 18 лістапада ў Бабруйску адбыўся **Казьма-Дзям'янаў фэст**.

Прысвятак Кузьма і Дзям'ян, або Восеньскія Кузьмінкі, адзначаецца 14 лістапада. Паводле народных уяўленняў, Кузьма і Дзям'ян – божыя кавалі, якія здольныя не толькі ўпрыгожыць каванымі зоркамі неба, але і скаваць ледзяны ланцуг для зямлі. Казалі, што да Кузьмы зіма не здолее закаваць раку. Кузьму і Дзям'яна нашыя продкі лічылі апекунамі земляробаў, рамеснікаў і лекараў, а таксама апекунамі шлюб, заступнікамі сям'і і хатняга ачага. Пад час вясельнага абраду хросная маці звярталася да іх: «Кузьма-Дзям'ян, скуль нам вясельле да белага галавы, да сівай барады!»

Наведнікаў фэсту чакалі забаўкі і традыцыйныя танцы пад жывую музыку. Паколькі ж «Кузьма і Дзям'ян – два ліцвіны, прынеслі гаршчок бацвіні», на фэсце можна было наведаць майстар-клас Васіля Прымакі «Самаходскае піва», пакаштаваць традыцыйныя напоі ад «Дзямідкова бровара» і майстарні смаку «Зёлка-Пчолка» ды інш.

Памяці Віцебскага краязнаўцы

30 кастрычніка ў Віцебскай абласной бібліятэцы ў рамках цыкла «Краязнаўчыя сустрэчы» адбылася вечарына, прысвечаная краязнаўцу, аднаму са стваральнікаў сучаснай сістэмы школьнага краязнаўства на Віцебшчыне Алегу Куржалаву. Ён пайшоў з жыцця ў 2017 годзе, сёлета ў кастрычніку яму споўнілася 65 гадоў з дня нараджэння. Некалькі дзесяцігоддзяў Алег Васільевіч быў добрым сябрам і актыўным чытачом абласной бібліятэкі. Ушанаваць памяць пра яго прайшлі родныя, сябры, калегі, папелчнікі, аднадумцы.

адзначыў, як важна заўсёды адстойваць сваю пазіцыю і пры любых абставінах заставацца Чалавекам, як гэта рабіў А. Куржалаў.

Неабыякавасць, актыўная грамадзянская пазіцыя не дазвалялі А. Куржалаву заставацца ўбаку ад тых падзеяў, што адбываліся побач з ім. Пра гэта ўзгадала і Святлана Казлова, якая шмат гадоў

Брат краязнаўцы – мастак і дызайнер Ігар Куржалаў, распавёў пра некаторыя са шматлікіх краязнаўчых праектаў. Пры актыўным удзеле А. Куржалава ствараліся многія музеі Віцебшчыны, у тым ліку Музей Уладзіміра Караткевіча ў Оршы і экспазіцыя школьнага музея ў в. Празарокі, прысвечаная Ігнату Буйніцкаму. І. Куржалаў узгадаў сумесную працу па даследаванні радаводу сям'і Куржалавых, дзіцячыя і юнацкія гады Алега Васільевіча, а таксама прачытаў замалёўку-ўспамін з дзяцінства. Пра маленства Алега ўзгадаў і яго родны дзядзька Мікалай Куржалаў. Больш за 15 гадоў працавала разам з А. Куржалавым Ларыса Бруева, якая расказала пра цікавую, насычаную падзеямі дзейнасць абласной станцыі юных турыстаў, а пазней і абласнога аб'яднання пазашкольнай працы, што адбылася пры актыўным удзеле

Мікалай Куржалаў

Ігар Куржалаў

часткі Беларускага тэатра «Лялька», паэтэса Людміла Сіманёнак. Людміла Іванаўна распавяла не толькі пра вялікую сумесную працу па стварэнні дапаможнікаў па краязнаўстве, але і пра тыя

узначальвала Літаратурны музей г. Віцебска. А. Куржалаў валодаў цудоўным умнем аб'ядноўваць вакол сябе людзей, аднадумцаў-краязнаўцаў. Пра гэта распавёў краязнаўца, кандыдат гістарычных навук Мікалай Півавар. Вялікай заслугай Куржалава стала дасканала распрацаваная сістэма школьнага краязнаўства і створаная ім сістэма пазітыўнай канкурэнцыі. Слушныя парады Алега Васільевіча, якіх вельмі не хапае сёння, узгадала захавальнік экспанатаў народнага музея «Гісторыя Заронаўскага краю» Людміла Нікіціна. Шматдзённыя семінары для краязнаўцаў, паездкі па музеях вобласці і Беларусі, абмен досведам і напрацоўкамі, сустрэчы са знакамітымі землякамі – за ўсе добрыя, цікавыя, карысныя справы краязнаўцы Віцебшчыны дасёння ўдзячныя А. Куржалаву.

Ларыса Бруева

Людміла Сіманёнак

А. Куржалава. Дзесяць гадоў метадыстам у аддзеле беларусазнаўства і краязнаўства пад кіраўніцтвам Куржалава працавала цяперашні кіраўнік літаратурна-драматычнай

цяжкасці, што паўставалі на жыццёвым шляху Куржалава. Гэтыя ж акалічнасці жыцця асобы не абышоў у сваім выступленні і пісьменнік Франц Сіўко. Франц Іванавіч

Ларыса ПАТАЧОВА, задатчык аддзела краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі Віцебскай абласной бібліятэкі

Людміла Нікіціна

«Каласавіны», шляхамі класіка

Сёлетнія «Каласавіны», якія штогод ладзіць Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа сумесна з Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь, былі прымеркаваны да Года малой радзімы, 95-годдзя паэмы «Новая зямля» і 100-годдзя першага выдання паэмы «Сымон-музыка».

Юбілейныя ўрачыстасці распачаліся 1 лістапада дзіцячым ранішнікам «Казкі жыцця». Вучні паслухалі ўрывак з «Новай зямлі» ў выкананні пераможцы рэспубліканскага конкурсу чытальнікаў паэзіі Соні Гарошка, вучаніцы 4 класа мінскай СШ № 196, мелі магчымасць пагутарыць з дзіцячай пісьменнай Нінай Галіноўскай, выдаўцом і карыкатурыстам Анатолем Гармазам, паглядзець лялечны спектакль паводле Коласава верша «Савось-распуснік», навучыцца рабіць сувенір – папярывага анёла, пазнаёміцца з інтэр'ерамі і экспазіцыямі дома-музея.

Ніна Галіноўская

Н. Галіноўская расказала пра жыццё і творчасць Якуба Коласа, разважала пра родную мову, прачытала свае вершаваныя казкі, байкі, загадкі, падзялілася са школьнікамі жыццёвай мудрасцю. Як робіцца часопіс «Шанокляк» і як намяляваць карыкатуру, даведаліся ад мастака А. Гармазы. А тры самыя кемлівыя слухачы за трапны адказы на пытанні атрымалі паўгадавую падпіску на часопіс.

2 лістапада, напярэдадні дня народзінаў паэта, у музеі адбылася традыцыйная XXXII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Каласавіны», у якой разам з беларускімі даследчыкамі прынялі ўдзел госці з Літвы, Польшчы і Расіі.

З прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў звярнуліся дырэктар музея Зінаіда Камароўская, дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Аляксандр Лякотка, дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Іван Саверчанка, намеснік старшыні Беларускага

Санкт-Пецярбурга Юрый Іваноў. Прысутныя ўшанавалі памяць даследчыка творчасці Якуба Коласа Міхася Мушынскага, у гонар якога музеем была падрыхтаваная выстаўка яго навуковых працаў, кніг, публікацый у перыядычным друку.

У навуковай праграме канферэнцыі было зайзвучана 35 дакладаў шырокай тэматыкі, заслухана – паўтара дзясятка.

Глыбокі аналіз дыялектыкі творчых пошукаў Якуба Коласа на прыкладзе паэмаў «Новая зямля» і «Сымон-музыка» зрабіў у сваім дакладзе намеснік па навуцы дырэктара Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Яўген Гарадніцкі. Вялікую цікавасць выклікала тэма рыбалоўства палешук у трылогіі «На ростанях», якую раскрывае прафесар кафедры беларускай і рускай моваў Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта Аляксей Ненадавец. Пра вынікі літаратуразнаўчых даследаванняў паралеляў у творчасці Якуба Коласа і Тамаша Зана паведаміла Эва Касоўская, загадчык кафедры тэорыі і гісторыі культуры Сілезскага ўніверсітэта ў Катавіцах (Польшча). Прамоўцы асвятлілі тэмы эпістэлярнай спадчыны, фанетычных даследаванняў твораў Якуба Коласа, сяброўскіх сувязяў класіка, клопату пра лёс роднай мовы, рэлігійных матываў у паэме «Сымон-музыка» ды інш.

Дзень трэці пачаўся імглістым ранкам на плошчы Якуба Коласа перад помнікам пісьменніку, да якога ўдзельнікі «Каласавінаў» усклалі кветкі.

Затым удзельнікаў чакала вандровка ў Стоўбцы і мемарыяльныя сядзібы музея.

Першым прыпынкам сталі могількі ў райцэнтры, дзе ўшанавалі памяць былога кіраўніка Стаўбцоўскага аддзела культуры, рупліўца адраджэння коласаўскіх мясцінаў Анатоля Грэкава.

Сёлета чатыры жылыя дамы ў горадзе атрымалі тэматычную аздобу, якая прыемна цешыць вока. Калярковыя выявы Коласавых мемарыяльных мясцінаў на фасадах не толькі ўпрыгожылі новы мікрараён, але і надалі адметнасць Стоўбцам. А яшчэ – нарэшце распачата праца па ўсталяванні ў горадзе помніка Якубу Коласу.

Далей вандроўнікі наведалі Стаўбцоўскую дзіцячую бібліятэку, дзе адбылася сустрэча з прадстаўнікамі адміністрацыі раёна і грамадскасцю. У чытальнай зале былі разгорнутыя выстаўкі пра жыццёвы і творчы шлях класіка, дэманстраваліся яго творы і прысвечаныя яму кнігі ды публікацыі.

Сядзіба «Акінчыцы» сустрэла святочным караваем. Існуе легенда, што назва сядзібы пайшла ад імя татарскага паэта Акына, які трапіў у палон пад Клецкам у 1506 г. і быў сюды прывезены ў ланамі Радзівілаўскага палка. Князю падабалася яго паэзія, і ён падараваў Акыну надзел зямлі.

Пасля агляду экспазіцыі «Калыска паэта» па лясной дарозе, што калісьці мела назву «Буданская лінія» і вяла да Радзівілаўскага будана, накіраваліся ва ўрочышча «Альбуць» – месца дзеяння паэмы «Новая зямля».

Адсюль карабельныя сосны везлі на суднабудаўнічыя заводы. У будане збіраліся госці Радзівілаў, якія прыязджалі ў лес на паляванне. Цяпер тут мемарыяльны заказнік, паляванне забароненае. Шлях да леснічоўкі аздоблены драўлянымі скульптурнымі партрэтамі герояў паэмы «Новая зямля». Апошнім пунктам экскурсійнага маршруту была Смольня, дзе пазнаёміліся з сядзібай і літаратурнай экспазіцыяй музея Якуба Коласа.

Пасля ўскладання кветак да помніка пісьменніку ў Мікалаеўшчыне ўдзельнікі вандроўкі былі запрошаныя на святочны канцэрт у Любкаўшчынскі дом культуры.

**Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара**

Канферэнцыя «Каласавіны»

Літаратурная экспазіцыя музея Якуба Коласа ў Смольні

У Стаўбцоўскай дзіцячай бібліятэцы

Натхненне – ад малой радзімы

1 лістапада споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Вячаслава Адамчыка.

З гэтай нагоды ў Круцлавіцкім дзіцячым садзе – сярэдняй школе 3 лістапада прайшоў дзень памяці пісьменніка, дзе супрацоўнікі Дзятлаўскай раённай бібліятэкі ладзілі выстаўку па старонках яго твораў. У вёсцы Варакомшчына, дзе нарадзіўся Вячаслаў Уладзіміравіч, усталявалі мемарыяльны камень з шыльдай у яго гонар.

В. Адамчык нарадзіўся ў сялянскай сям’і. Яго бацькі Ула-

дзімір Фёдаравіч і Браніслава Іванаўна ў школе не навучаліся, але былі духоўна багатымі людзьмі, сумленнымі працаўнікамі і дбалі пра тое, каб іх дзеці вучыліся. Школы ў Варакомшчыне не было, і Вячаслаў скончыў 7 класаў у Наваельнянскай сярэдняй школе. Трэба было дапамагачь бацькам, зарабляць на жыццё, таму перавёўся ў вярхоўную школу і стаў працаваць грузчыкам на чыгуначнай станцыі Наваельня.

Першы верш В. Адамчыка «Шпакі» быў надрукаваны ў дзятлаўскай раённай газеце «За новую вёску» ў 1952 г. Свае вершы ў рэдакцыю газеты за 15 кіламетраў юнак насіў пехатой. Скончыўшы дзесяцігодку, паступіў на аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Студэнцкія яго вершы друкаваліся ў рэспубліканскіх перыёдыцы, але пачаткам літаратур-

нага шляху сам пісьменнік лічыў 1957 г., калі былі апублікаваны першыя аповяданні «Свой чалавек» і «Даўняе, незабыўнае». Менавіта ў прозе В. Адамчык выявіў сябе яркай творчай індывідуальнасцю. Працаваў у газетах «Знамя юности», «За вяртанне на Радзіму», быў рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва БССР, загадчыкам аддзела публіцыстыкі ў часопісе «Полымя» ды інш. У 1965 г. скончыў Вышэйшы літаратурныя курсы ў Маскве.

У 1980 г. быў узнагароджаны Літаратурнай прэміяй імя І. Мележа за раман «Чужая бацькаўшчына». У 1988 г. стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа за раманы «Чужая бацькаўшчына», «Год нулявы», «І скажа той, хто народзіцца».

В. Адамчык пакінуў у сваіх творах вобраз малой радзімы, помніў і любіў яе да скону.

Марына КРУЦЦА,
бібліяграф аддзела абслугоўвання
і інфармацыі Дзятлаўскай раённай
бібліятэкі

Будзем памятаць мы...

Валеры-Лявонты, мастак з трагічным лёсам

Сённяшняе маё слова – пра мастака Валерыя Дзевіскі-бу (25 лістапада 1943 – 19 кастрычніка 2001), таленавітага чалавека з трагічным лёсам, які вымушаны быў з’ехаць у 1992 г. з нашчаў Рыхіў Новаю Мільчу (над Гомелем). Іншы мастак і грамадскі дзеяч з Рыхі Вячка Целеш назваў яго «мастаком з беларускай душой». Дням Валерыю споўнілася 675...

У кнізе «Крывіцкія руны – 2» (Мінск, 2017) можна прачытаць успаміны В. Целеша пра В. Дзевіскібу, якія так і называюцца: «Мастак з беларускай душой».

Калі ў Гомелі Валерыя не стала, жонка Лідзія звярнулася да мяне з просьбай аб дапамозе ўстанавіць помнік на яго магіле. Пастрыялі мне пісьменнікі і навукоўцы Вячаслаў Рагойша і Адам Мальдзіс. Я ім перадаў па партрэту з калекцыі Дзевіскібы, а яны наўзамен самі пераслалі на адрас Лідзіі сродкі для ўстаноўкі помніка. У Гомелі наведваць мастака яшчэ пры жыцці паспеў Яўген Леўка.

Вось такія згадкі пра беларуса, народжанага ў гітлераўскім канцлагеры на тэрыторыі Польшчы. А дапамаглі

яму выжыць палякі Стэфан і Богдан Завірухі. У касцёле горада Лодзі і быў ахрышчаны Валеры-Лявонты.

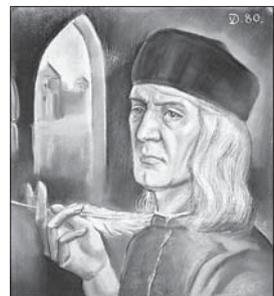
Я пісаў пра мастака ў газеце «Літаратура і мастацтва» («З Юрмалы – у Гомель», 31 снежня 1993 г.; «Беларусь была роднай», 10 снежня 2004 г.), «Культура» («Анёл-абаронца Валеры Дзевіскі-бу...», № 47, 2000 г.). Творца браў удзел у выстаўцы «Мікола Гусоўскі і яго час» (Мінск, 1980 г.). Ён стварыў мастацкія вобразы Ф. Скарыны, В. Дуніна-Марцінкевіча, М. Гу-

Валеры Дзевіскіба ў майстэрні (1988 г.)

соўскага, М.К. Агінескага, М. Багдановіча, Ф. Багушэвіча, С. Манюшкі, В. Цяпінскага, К. Каліноўскага... Стратуўніся ў юрмальскім доме творчасці (Дубулты) з Р. Бардуліным, У. Караткевічам, У. Калеснікам, У. Дамашэвічам, Ф. Янкоўскім, не губляў з імі сувязі наступныя гады. Сябраваў з Я. Куліком.

Працы В. Дзевіскібы рознай тэматыкі трапілі ў свой час у прыватныя зборы У. Арлова, А. Лойкі, А. Мальдзіса, У. Сакалоўскага, Э. Ялугіна, Я. Леўкі.

«Мікола Гусоўскі» (1980 г.)

Сяргей ПАНІЗЬНИК,
г. Кінкардэн, Канада

Да землякоў на Кармяншчыну

Перад паездкай мне не спалася. Раніцай выправіўся на малую радзіму салісткі тэатра фальклору «Матуліна хата» Кацярыны Пяршлевіч – на Кармяншчыну. Гэтыя мясціны багатыя на працавітых і таленавітых людзей.

Туды мы дабіраліся на машыне Алега Курчэўскага, дарэчы, генерала ў адстаўцы, і ў дарозе спявалі народныя песні. Нас чакаюць вёскі Бераставец і Хізаў. Хвалоецця К. Пяршлевіч, хусцінкай выпірае слёзы: тут яе дзяцінства, успаміны пра маці і бацьку, якія ўжо пакінулі гэты свет.

У Хізае сельскі клуб поўны. Па глядзельнай зале пад апладысментамі ідуць, спяваючы, Кацярына і яе дэтка Ніна Астапенка, якая адмыслова прыехала з Гомеля (дзе, дарэчы, спявае ў хоры ветэранаў).

Следам за самадзейнымі артыстамі Рыгорам Кляйко, баяністам Аляксандрам Мішчырыковым і аўтарам гэтых радкоў з-спявала ўся зала. Гучалі песні жніўныя, вясновыя, вясельныя... Калі ж пачуліся гукі вясёлай полькі, то ўскокі пайшлі і тыя, хто на сустрэчу з зямлячкай прыйшоў з кіёчкам.

З вёскі Бераставец завіталі сваякі, суседзі, знаёмыя К. Пяршлевіч, а яе дэтка Ганна абняла пляменніцу са словамі: «Я не магла не пабачыць цябе! Мяне крыву падвезлі, а далей я сама дачопала са сваім кіёчкам».

Хочацца падзякаваць работнікам культуры Кармянскага раёна, Гомельскаму абласному центру народнай творчасці, шчырым супрацоўнікам Хізаўскага сельскага дома культуры, бібліятэкі. Любіце свой край, захоўвайце народную спадчыну, шануйце продкаў!

Мікола КОТАЎ, пазаштатны карэспандэнт

Ніна Астапенка і Кацярына Пяршлевіч

Мікола Котаў і дырэктар клуба Тацыяна Кірзева

Дзісна – наша спадчына і Малая Радзіма

Жыхарка г. Дзісны Міёрскага раёна Жанна Пракалушчанка даслала ў «Краязнаўчую газету» ліст, дзе выказаная занепакоенасць станам гістарычнай забудовы гэтага найстарэйшага паселішча Беларусі. Гэты ліст яна даслала і міністру культуры Рэспублікі Беларусь Юрыю Бондару.

«Краязнаўчая газета» падтрымлівае ідэю ўзяцця пад ахову гістарычнай забудовы, якая яшчэ засталася (а можа, і ўсяго горада?). Упэўнены, што аргументаў на карысць прыняцця захадаў па выратаванні Дзісны на самым высокім узроўні ў лісце Жанны Мікалаеўны дастаткова. Але важна, каб у гэтым былі зацікаўленыя, у першую чаргу, мясцовыя ўлады (што, на жаль, з ліста не вынікае).

Я патэлефанаваў у Міністэрства культуры, каб высветліць, у якім стане разгляд прапановаў, выказаных у лісце з Дзісны. Як нам паведаміла начальнік упраўлення аховы гістарыка-культурнай спадчыны Аксана Сматронка, прапановы, што паступілі ад жыхароў Дзісны, накіраваныя Віцебскаму аблвыканкаму для разгляду ў адпаведнасці з Кодэксам Рэспублікі Беларусь аб культуры і прыняцця рашэння на Радзе аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны аблвыканкама.

«Краязнаўчая газета» Беларускага фонду культуры спадзяецца на ўдумлівы падыход і адпаведнае яму рашэнне віцебскіх спецыялістаў. Прапанаваным чытачам азнаёміцца са зместам ліста.

Са свайго боку «Краязнаўчая газета» будзе і надалей сачыць за падзеямі вакол захавання спадчыны Дзісны і публікаваць адпаведныя матэрыялы.

*Уладзімір ГЛЕП,
галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты»*

**Міністру культуры
Рэспублікі Беларусь
Ю.П. Бондару**

Мы, жыхары найменшага ў краіне горада Дзісны Віцебскай вобласці, звяртаемся да Вас з прапановай, ці дакладней, цяпер ужо – шчырай настойлівай просьбай аб наданні статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці будынкам нашага паселішча, якія існуюць ужо другое стагоддзе. Гэтую прапанову з пералікам такіх пабудоваў мы ўжо накіроўвалі ў Віцебскі абласны выканаўчы камітат у 2016 г. і ў той жа год атрымалі адказ, падпісаны Анатолем Гуцуляком. Цытуем:

«Хочу саапісаць о работе, которая проведена по включению объектов г. Дісны в Государственный список историко-культурных ценностей Республики Беларусь».

Проведено изучение исторических объектов г. Дісны специалистом главного управления идеологической работы, культуры и по делам молодежи облсполкома, кандидатом исторических наук Д.В. Юрчаком с участием заведующего кафедрой истории Беларуси ВГУ им. П.М. Машерова А.Н. Дуловым и заведующим кафедрой историко-культурного наследия Беларуси С.Ф. Шилуковичем.

По результатам изучения с выездом на место направлено предложение в Министерство культуры Республики Беларусь о включении в Государственный список историко-культурных ценностей Республики Беларусь «Историко-культурного центра г. Дісны» и «Замка Стефана Батория».

Вопрос о других памятниках г. Дісны будет вынесен на рассмотрение областного Совета по историко-культурному наследию после его утверждения и вступления в силу Кодекса о культуре».

Як мы разумеем, Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб культуры № 413-3 быў прыняты Палатай прадстаўнікоў 24 чэрвеня 2016 г., адобраны Саветам Рэспублікі 13 чэрвеня 2016 г. і з 20 ліпеня 2016 г. ужо дзейнічае. Але і сёння мы не маем ніякай зваротнай сувязі. Магчыма, сп. Гуцуляк кажа аб нейкай дапрацоўцы Кодэкса, можа, нашыя навукоўцы скончылі сваю работу, можа, прыпынілі? Але ж час ідзе, і чаканьне яшчэ колькі гадоў жывыя помнікі Дзісны (не можам іх назваць інакш) не могуць! І з той прастай прычыны, што Мёрскі раённы выканкам збіраецца зносіць шэсць старых дзісенскіх дамоў ужо ў студзені 2019 г.

У першую чаргу настойліва просім звярнуць увагу на два асабліва важныя будынкі, што знаходзяцца ў вельмі крытычнай сітуацыі. Гэта двухпавярховыя дамы павятовых лякарні і былога казначэйства.

Дзісенская павятовая лякарня – візітная картка самага маленькага горада Беларусі. Медыцынская ўста-

нова на сто ложкаў з’явілася ў Дзісне на беразе Заходняй Дзвіны ў 1903 г. Будынак заўсёды выкарыстоўваўся як лякарня. Пры ўсіх уладах: царскай, савецкай, нямецкай, і ў Першую, і ў Другую сусветныя войны. Таксама і пры Польшчы. У 1918 г. на пляцоўцы перад установай прамаўляў камандзір чырвонай дывізіі Гай, у 1920-я чытаў свае вершы пралетарскі паэт Дзяў’я Ведын, пазней выступіў беларускі пісьменнік Міхась Машара. У Другую сусветную вайну немцы, заняўшы горад, абсталівалі тут афіцэрскі шпіталь. Побач з лякарняй з’явіліся могілкі, дзе хавалі памерлых ваяроў.

Пад час вызвалення горада ў 1944 г. ад артабстрэлу ў будынку пачаўся пажар. Драўляны дах і перакрыцці выгарэлі цалкам. У 1958 г. мясцовы ўлада, нарэшце, узялася за адбудову шпітала. Але тут Дзісенскі раён ліквідавалі, і будаўнічыя работы былі спыненыя. У 1977 г. вядомы рэжысёр В. Чацверыкоў пачаў здымаць фільм «Чорная бяроза» пра пасляваенную Беларусь. Лепшы натурнай пляцоўкі, чым у Дзісне, ён не знайшоў ва ўсёй краіне, і нашая лякарня колькі разоў рабілася галоўнай дэкарацыяй фільма. Пасля яго выхаду на экраны ў 1979 г. Віталь Паўлавіч атрымаў ганаровае званне народнага артыста БССР і так палюбіў Дзісну, што набыў тут сабе дом і захацеў, як кажуць, правесці ў нас увесь астатак жыцця. З яго лёгкай рукі з тых часоў у Дзісне амаль кожны год сталі здымацца фільмы.

У пачатку 1990-х цагляныя сцены лякарні, што захаваліся на старых скляпеннях, вырашлі аддаць духоўнаму ведамству, якое збіралася адкрыць завод па вырабе свечак. Потым мясцовыя кааператары спрабавалі пачаць тут выраб драцяных платоў. Але нешта не атрымалася, і будынак застаўся закінутым.

На сённяшні дзень візітная картка горада знаходзіцца, безумоўна, у самым горшым стане адносна іншых рырэтэтаў

паселішча. Амаль цалкам захавалася толькі фасадная, самая прыгожая частка, вырабленая з цэглы да дзясятку розных формаў, што дазволіла майстрам стварыць самы шыкоўны будынак горада. На крыжы над уваходам, як і на ўсіх сценах, бачныя сляды ад куляў. Тылны бок практычна разбураны мясцовымі вандаламі ўжо літаральна ў апошнія гады, але скляпенні амаль засталіся. За нейкую сотню метраў ад будынка знаходзіцца паромная перапынка праз раку Заходняя Дзвіна.

Будынак павятовага казначэйства, які ў народзе называюць «Белы дом», ці «Бялы гмах», узведзены ў 1901 г. Ён сапраўды заўсёды дамінаваў на дзісенскім ландшафце. Пры царскай уладзе ў ім размяшчалася казначэйства, пры Польскай рэспубліцы ў ім кватаравала адміністрацыя дзісенскага павятовага КАМ (Корпуса аховы мяжы), таксама тут знаходзілася і актывая зала Дзісенскай гімназіі імя княззя Пірамовіча.

Пры савецкай уладзе ў будынку знаходзіўся Дзісенскі райкам партыі, а ў яго скляпеннях – Дзісенская раённая тыпаграфія. Пасля скасавання Дзісенскага раёна будынак выкарыстоўваўся як клуб, універмаг. Пазней – як вучэбны корпус Дзісенскай школы-інтэрната, а потым – проста як жылы корпус.

Гадоў сем таму велізарная таполя сваім суком прабіла дах будынка. Ліста бялях, каб залапіць прабоіну, не знай-

цэнтры афармлялі больш за год, пакуль у жанчыны скончыліся і цярпенне, і грошы на рамонт. Цяпер паміж прадаўцамі і пакупніком ідзе судовы разгляд. А дэкарацыйны фантон Белага дома тым часам абваліўся ў сярэдзіну будынка, праламіўшы ўжо, мусіць, чвэрць даху. Аб магчымасці такога развіцця падзеяў мясцовыя жыхары і папярэджвалі мэр’ю, і ў прэвентыўных мэтах прапаноўвалі выкарыстаць пажарную частку, якая знаходзіцца літаральна за 50 метраў ад Белага дома. Ды дзе там...

Можна было б яшчэ доўга пералічваць факты. І згодна з Кодэксам аб культуры даводзіць неабходнасць надання статусу гісторыка-культурнай каштоўнасці нашым, пацярпелым ад мірнага часу, збудаванням. Але ж мяркуем, што яны заслужылі тое ўжо аднымі сваімі «тэрмінам службы» на карысць беларускага народа. Дастаткова сказаць, што нашыя будынкі перажылі ШЭСЦЬ небеларускіх уладаў! Дык няўжо ж не перажывуць менавіта ў Год малой радзімы СЕММУЮ?

Таму шчыра просім Вас і іншых дарагіх братоў-беларусаў, тых, хто, у адрозненне ад нашых цемрашалаў, «академіев оканчывалі», неадкладна прымаць меры! «Навуковая апрацоўка», «мастацкая ацэнка», «абгрунтаванне неабходнасці» – гэта па вашай частцы, спадары! Інакш будзе «які тады» – з тым самым Дзісенскім масласырзавадам, сыры якога яшчэ пры цары цаніліся ў Англіі даражэй за галадскія!

У горадзе быў масласырзавод, працаваў...

шлося ва ўсім раёне, і мясцовыя ўлады не змаглі нічога лепшага прыдумаць, як забараніць пражыванне ў будынку. У 2014 г. яго спрабавала выкупіць прадпрыемства з Наваполацка, каб зрабіць там гасцініцу для паломнікаў (у Дзісне знаходзіцца судаворная ікона Божай маці – Адзігітрыі Дзісенскай і нячленныя мошчы св. Канстанціна Жданава). Аднак дакументацыю ў рай-

А ў 2014 г. знеслі... Быў завод і няма: вырылі яму і закапалі!

...Такі ж лёс быў накіраваны ў Дзісне і аднаму з самых прыгожых будынкаў – так званаму Дому Калмановіча, што па вуліцы Кірава. Яго таксама можна пабачыць на папярэдняй панараме перад касцёлам. Але пабачыць цяпер ужо толькі на здымках. А некалі, у 1987 г., у карціне «Нецярынене душы» тут здымаліся сусветна вядомыя артысты В. Ціханаў і У. Конкін...

...Не, даражэнькія, сёння ўсім сумленнем беларусам трэба больш не «спаць у аглоблях!» Ці не «на ваенным палажэнні», па словах прэзідэнта, сапраўды сёння мы з вамі знаходзімся? Мы пачынаем ужо казаць пра наданне «ускоренага развіцця» гарадам з насельніцтвам больш за 80 тысячай жыхароў. А паказалі б прыклад няхай не «ускоренага», а простага развіцця, спачатку хаця б на гарадах малых!..

Ікалі ў нас атрымалася б цяпер захаваць хаця б нашу Дзісну-прыгажуню – самы маленькі гарадок у краіне, можа, з’явілася б надзея захаваць і большыя гарады, і саму Беларусь!

*Па даручэнні дзісенцаў –
Жанна ПРАКАЛУШЧАНКА,
пенсіянерка*

Байкі паляўнічага, гісторыі з вулея...

Турызм для ўсіх. Акурат пра гэта сённяшні артыкул. Апошнім часам у Беларусі павялічваецца колькасць турыстаў – як айчынных, так і замежных. Павялічваецца і колькасць турыстаў з абмежаванымі магчымасцямі. Таму словазлучэнне, пазначае на пачатку тэксту, атрымлівае яшчэ адзін складнік, яшчэ адну нагрузку. Даць магчымасць пазнаёміцца з нашай краінай асобам з інваліднай калясцай, асобам з блягім зрокам або сляпым, тым, хто мае праблемы са слыхам... У якасці пілотнага быў абраны Валожынскі раён, дзе вырашылі паспрабаваць наладзіць камфортны побыт для такіх гасцей. Дзеся гэтага туры гэта таму быў распачаты праект «Валожын без бар'ераў: узмацненне магчымасцяў для прадстаўлення сацыяльных і рэкрэацыйных паслугаў для людзей з інваліднасцю», што фінансуецца Еўрапейскім саюзам. Да яго далучыліся фонд «Інтэракцыя», грамадскія аб'яднанні «Беларускае таварыства інвалідаў» і «Апачыны ў вёсцы», падтрымаў Валожынскі райвыканкам. З падазнення заявак былі выбраныя пяць аграрыяў, дзе створаюцца безбар'ернае асяроддзе, рэалізаваныя ідэі, што можна зрабіць, каб разнастайны адпачынак асаблівай катэгорыі турыстаў.

Сёлета трохгадовы праект закончыўся. З гэтае нагоды адбыўся адмысловы прамацыйны тур для гаспадароў аграрыяў з розных абласцей, журналістаў, тураператараў ды іншых зацікаўленых асобаў і арганізацый.

Такім чынам – першы прыпынак быў у аграрыяў «Кони-поны». Сядзіба размешчана на паўднёвым б'еразе Міхалова, пры самай трасе між сталіцай і Гроднам. Тут пад дрэвамі, на палянах ёсць некалькі гасцявых дамкоў, а таксама – вальеры для жывёлаў, дзе можна паназіраць, пакарміць, паглядзіць не толькі «коняў ды пoniaў», але і трусікаў, козаў, фазаняў, ламаў, вяслікаў... А чорныя в'етнамскія парсючкі

бегаюць па сцяжынах. Але галоўнае – тут разводзяць запражжных коней і поні розных пародаў. Ахвочыя самі могуць сесці ў вазок, узяць у рукі лейцы і пакараваць у вандрожку па ваколіцах. Ёсць тут і розныя сані ды конныя павозкі.

А нядаўна гаспадар Аляксандр Сталярскі набыў спецыяльны конны вазок для людзей з інваліднасцю. Прычым інвалід можа не толькі быць пасажырам, але і сам узяць кіраванне ў свае рукі. У прамым сэнсе. Сп. Сталярскі зазначае: «Да бяспекі сваіх гасцей мы ставімся з асабліваў увагаю. Калі ж размова вядзецца пра бяспеку інвалідаў, то неабходная падвоеная-патроеная ўвага. Таму вывучалі досвед аналагічных сядзібаў у розных краінах, ацэньвалі, што можам прымяніць у сябе». І прысутны пад час тура пабачылі, як у вазок па адмысловым адкідным трапе заязджаюць каляскай, як фіксуецца, чым дзяржаецца ўстойліваецца падводзі. Цокаючы капітамі, два конікі пяцігадулі вазок па сядзібе, па яе ваколіцах.

Наступнаю сядзібаю былі «Налібоцкія васількі». Яе можна ахарактарызаваць як сядзіба вокнамі на Налібоцкую пушчу. Знаходзіцца акурат на яе ўскраіне, у вёсцы Белакопац. Васіль Шакун стварыў яе ў доме, пабудаваным больш за 100 гадоў таму ягоным дзедам. Калі журналісты папрасілі распавесці пра дом і тое, што навокал, пра былых жыхароў, дзядзёк Васіль запытаўся: «Распавесці падрабязна, на некалькі гаўдзінаў, або коратка – на паўгаўдзіны?». Часу бракавала – пачулі кароткі расповед. Гаспадар зазначыў: «Пачынаючы абсталёўваць сядзібу для таго, каб маглі адпачыць інваліды, давяслося сутыкнуцца з рознымі праблемамі. Узяць хаця б парог, абавязковы атрыбут традыцыйнага дома. Або – шырыня дзвярных праёмаў... А цяпер тут адначасова можам прыняць трох чалавек з інваліднасцю. Апроч «баек паляўнічага» (а

сп. Шакун заўзяты паляўнічы) і чыстага паветра тут можна пабачыць музей коннага транспарту – сані і саначкі, вазы і брычкі. А стаміўшыся, падмацавацца дзічынаю. Ну як, прыкладам, адмовіцца ад шурпы з... ласяцінай?... А вось доўгая краязнаўчая гісторыя (тая, што на гаўдзіны), мяркую, прыдасца ўзімку – цяжее рана, па налібоцкіх сцежках у цемры шмат не паходзіш, акурат час на распаведы сівабародага дзеда.

Мы ж пакіруем у Замасцяны, дзе размясцілася сядзіба «За мастацтвам». Сядзібы ўчэстак выходзіць да Сакаўшчынскага вадасховішча. Гаспадары Дзмітрый Наканечны і ягоная матір Ганна Наканечная не толькі прапаўночы гасцям парываюць ці пасядзець на беражку.

Водная вандрожка

Адна рэч – пабачыць вадзіцель, і зусім іншая – самому апынуцца на хвалях, лічыць сп. Наканечны. У рамках праекта ён абсталёўваў пльвучую платформу, на якой адначасова могуць знаходзіцца 12 чалавек. Можна ўключыць электратрактор, а можна і самому ўзяць у рукі вёсла. Калі ж прыхапіць вуду, можна закінуць яе туды, куды не закінеш з берага. І тут шмат увагі надаецца бяспецы ўсіх пасажыраў пльвучай платформы. Пад час тура яе выпрабавалі і людзі ў інвалідных калясках. Уражанне, кажучы, перадавальнае.

Але вечарэла – каб усё пабачыць, зноў селі ў аўтобус. Шлях – у сядзібу-экамузей «Мір пчёл». Вадаў, адно з улюбёных месцаў дзядзёк. То ж бо – тут і пра мядзведзя ды пчолаў расказуць, і мядком пачастуюць, і забавіюць «гісторыі з вулея» распавядуць. Васіль і Ала Фраловы даўно займаюцца пчэларствам; сп. Васіль – патомны пчэлар, працягвае традыцыі, што заклаў яшчэ ягоны дзед. А тое, што адпрацаваў шмат гадоў у школе, дапамагае даступна і цікава даць інфармацыю розным наведнікам, трымаць увагу гасцей.

Можна доўга блукаць па своеасаблівым музеі – у будынку і на вуліцы выстаўлены розныя экспанаты, інсталіцы

Пра сядзібу распавядае В. Шакун

(прыкладам, мядзведзь дзёрм, катэджы-вулі і вулішматыпавярховікі), але гасцей ужо чакаюць у сядзібе

майстар-клас: пабачыць, як збожжа расце, як яго ў сваю пару жнуць, змалоць зерне... А галоўнае – можна замесці цеста, сфармаваць бохан, адправіць у печ. Якіх паўгаўдзіны – і можна пакаштаваць лусту выпечанага ўласнарач хлеба. Або завесці яго дадому.

Апроч даступным людзям з абмежаванымі магчымасцямі аграрыяў сёлета ў Налібоцкай пушчы была адкрытая эксацыяна «Белакопац». Зрэшты, многія адметнасці, зробленыя адмыслова для інвалідаў, цікавыя і ўсім наведнікам пушчы. Мяркуйце самі. Драўляныя тактыльныя макеты, дзе выявы звяроў і птушак можна і памацаць, і разгледзець зблізка, бо наўрад ці алені ці зубр будуць чакаць на адным месцы, пакуль кожны яго абыхдзе навокал. Гуляня, дзе можна правесці свае ве-

Майстар-клас ад Паліны

пра хлеб з «Ганкі» ведаюць не толькі наведнікі ў сядзібе, паступаюць заказы з Мінска». Тут распрацаваная цэлая праграма па навучанні старадаўняму майстэрству. Можна прыехаць і прайсці

ду, што за птушкі жывуць у пушчы, навучыцца адрозніваць сляды розных жывёлаў. Усталяваныя 6 тактыльных схемаў (дзе можна вывучыць маршрут, намацаваць яго рукою, прычытаць інфармацыю, напісаную шрыфтам Брайля), 9 інтэрактыўных стэндаў.

Як бачым, першы ў краіне праект зрабіў Беларусь даступнаю розным катэгорыям людзей атрымаўся. І гэта карысць не толькі інвалідам, і не толькі замежным гасцям. Старшыня БелТІ Уладзімір Патапенка паўтарае: «Ствараючы структуры для інвалідаў, вы пашыраеце магчымасці свайго бізнэсу. Бо калі я прыеду адпачываць, то буду не адзін, а з роднымі. І прыбытак павялічыцца ў разы». Слушнае меркаванне. Больш за тое: варта скарыстоўваць усё, што дае магчымасць паказаць нашу краіну для айчыннага і замежнага турыста ў станоўчым ключы.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

У цэнтры – А. Сталярскі і У. Патапенка

В. Фралову гаўдзінамі можа распавядаць пра пчолаў

Дзе варта пабываць

Дзе сёння маленькі мінчанін можа пабачыць сапраўдныя беларускія Каляды?

Канечне, у Музеі беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах!

Дзед Мароз, Санта Клаус, святы Мікалай, нават Зюзя – шмат існуе варыяцый і сімвала зімовага свята ва ўсім свеце. У Беларусі свае багатыя традыцыі, унікальныя і непаўторныя. Музей беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах запрашае ўсіх ахвочых пазнаёміцца

з традыцыйным абрадам калядавання ў дзіцячай навагодняй праграме «На Каляды ў музей!».

Праграма ўключае экскурсію па музеі, майстар-клас па саломаляценні і сустрэчу з калядоўшчыкамі.

Пад час майстар-класа госці ўласнымі рукамі зрабляць цацку «Анёл» з саломкі для хатняй ялінкі.

Завяршэннем наведвання стане сустрэча з калядоўшчыкамі, якія праспяваюць навагоднія ды калядныя песні, навучаць танцам і традыцыйным беларускім гульням кожнага ўдзельніка. На працягу 2 – 2,5 гадзінаў госці музея змогуць паглыбіцца ў атмасферу сапраўдных беларускіх Калядаў!

Падрабязную інфармацыю можна атрымаць па тэл. +37529 1353241 (Viber, WhatsApp) і 8017 5074469

Паводле інфармацыі музея

Фота: Уладзіслава ПІЎЧЫЦКАГА

(Заканчэнне. Пачатак у № 42)

Татка і хацеў так зрабіць, але як толькі падыходзіў да сцяны ці кідаў позірк на падлогу, дык хацеў быць за тысячу вёрстаў ад гэтага нехайнага жытла. [Мы] паслалі наймаць коней, але не было патрэбы далёка йсці: мы стаялі ў Жыда, а Жыд толькі і чакае якой справы, бо ад усяго спадзяецца атрымаць карысць; і так [, значыцца,] гэты Жыд адразу зладзіў нам фурмана, восем коней; атрымаў палову грошай наперад ды застаўся задаволены, і не дзіва гэта, [што] яму атрымалася [нас] падмануць. І гэтак мы выехалі з Пружанаў (у тэксце «Пружан») а 9-й гадзіне; толькі выбраліся за горад, як коні пабеглі, потым панесліся, і ўрэшце раптам кінуліся ўбок. Фурманка патрапіла ў канаву, на шчасце, двума пярэднімі коламі адначасова. Нас выпусцілі, коней распуталі, фурманку агледзелі: на дзіва і радасць нашу, яна была цэлай; [а] мы толькі напалохаліся. Дзякуючы гэтай прыгодзе мы яшчэ больш упэўніліся ў тым, што словы Жыд і махляр – сінонімы. Што зрабіў наш Пружанскі гаспадар, пачуўшы, што нам патрэбныя коні? Адразу аббег ён [увесь] горад, набраў некалькі клячаў і прывёў іх на падворак. Калі ж іх забракавалі і мы вырашылі ўжо дачакацца Вялікага Князя, то ён пабег ізноў і хутка вяртаўся, ведучы за сабой чатырох статных коней, і абвясціў татачку, што [Сп.] Бог спаслаў яму фурмана. Коні былі добрымі, дана досыць задавальняюча [,] і так мы нанялі яго да Берасця. Калі ўжо па цане дамовіліся і задатак [быў] аддадзены, то татачка даведаўся, што той быў зусім не фурманам, а панскім служкам, які з вёскі вёў да гаспадара сваіх коней у Гародню (у тэксце «Гродно»); круцелісты Жыд напаткаў яго ў горадзе і ўгаварыў пакінуць панскую брычку ў сябе, а самому наняцца адвесці нас, ды куды і як адвесці – за сто вёрстаў па глыбокім пяску, з чатырма іншымі клячамі, з каторых кожная ледзь варушыла нагамі; дык вось на што здольныя Жыды: – збіць юнака са шляху, прымусяць яго здзейсніць хлуслівы [і] дзёрзкі ўчынак – для Жыда нічога не значыць, абы толькі ўрваць грошы.

(Заканчэнне на стар. 8)

Восенняя элегія

Уздоўж

1. «Хутка зазімак возьмецца – // Гусцее, чарнее ...». З верша С. Законнікава «Цёмная вода восені». 6. Замкнёная выпуклая крывая лінія ў выглядзе яйка. 9. Назва восенняга холаду да выпадзення снегу. 10. ... ходзіць па дне – да дажджу (прыкм.). 11. ... года; так нашыя продкі называлі лістапад. 13. ... з дому – мышы ў скокі (прыкм.). 14. духоўныя і культурныя каштоўнасці (кніжн.). 18. Чарада птушак, якія адлятаюць у вырай. 19. Вялікі сад з алямі, кветнікамі. 22. Рэлігійнае аб'яднанне. 23. Пайшла кума ў ... за грыбамі, а насустрач ёй мядзведзь з зубамі (прыкм.). 25. ... у хаце, як мядзведзь у лесе (прыкм.). 29. «Адціла – адбалывала ... // Лістападам залатым кружляе восень». З

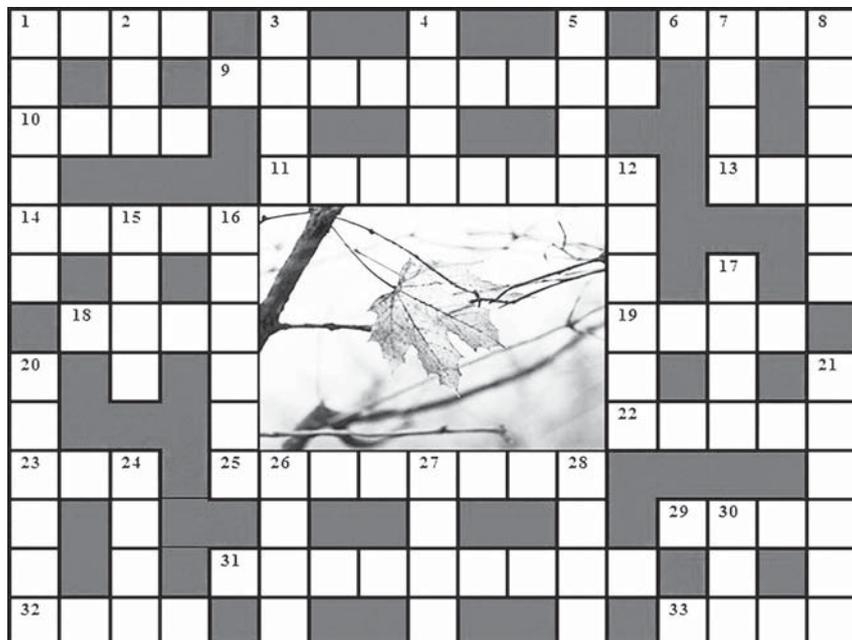
верша Ю. Півунова «Лістапад». 31. Восень – запасіха, зіма – ... (прыкм.). 32. Тое, што і жаргон. 33. Лясныя ... для кожнай пары (прыкм.).

Упоперак

1. «Толькі сыплюцца лісты // На яловыя кусты, // На сухія ...». З верша Янкі Купалы «Адцітанне». 2. Калі б на хмель не мароз, дык бы і ... перарос (прыкм.). 3. Прэснаводная рыба. 4. «Павінна ж быць і ў ... радасць // Перад халоднаю зімой». З верша У. Караткевіча «... варыць піва». 5. Адно ... і тое спаць хоча (прыкм.). 7. Дралепная жывёліна; лічыцца, што з пачаткам Піліпаўскага посту (28 лістапада) яны збіраюцца ў зграі і ладзяць свае «вяселлі». 8. «Усе лісточкі даўно // Вецер-сівер разнёс, // Толькі

гэты ... // Моцна к дрэву прырос». З верша Якуба Коласа «Апошні ...». 12. Рэч, неабходная для кожнага турыста. 15. ... зерне пуды прыносіць (прыкм.). 16. «Ледзьве холад на парог, // Мішка шусь у свой ...». З верша Р. Барадулліна «Як звяры зіму сустракаюць». 17. «Яркім кастром палымнеюць рабіны, // Рэжа прастор звонкі ... жураўліны». З верша А. Новік «Восенняя элегія». 20. «Сыгле ... восень пад ногі». З верша А. Ручкоў «Лістапад закружыў галаву». 21. У лістападзе ... – будзе мяккая зіма (прыкм.). 24. Будзе ... глыбокі – будзе і год добры (прыкм.). 26. Плады, якія апалі ад ветру, навальніцы. 27. Кафтан, бравэрка ў перакладзе з беларускай мовы на рускую. 28. Адбіццё гук ад прадметаў. 30. Заяц лісе не сябра, а ... (прыкм.).

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Pruzana (Russl.) Schlossstr.

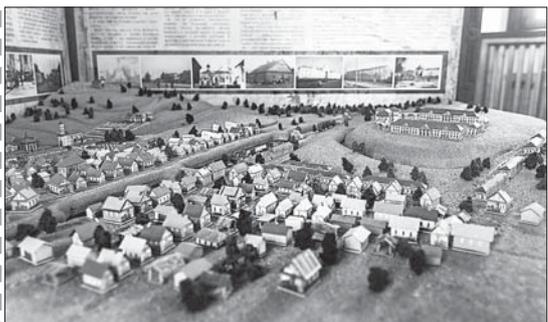
Адказы на крываганку, змешчаную ў № 42

Уздоўж: 1. Водсвет. 3. Вывадак. 7. Вятрак. 8. Воля. 9. Век. 12. Вянец. 13. Выгул. 16. Вясна. 17. Вярба. 20. Вецер. 21. Выкуп. 25. Вол. 26. Ваяж. 27. Воднік. 28. Велікан. 29. Відэлец.
Упоперак: 2. Вакса. 4. Восем. 5. Веер. 6. Вяселле. 7. Варвар. 10. Веласіпед. 11. Выбаршчык. 14. Вуаль. 15. Вывіх. 18. Вавёрка. 19. Выпуск. 22. Вожык. 23. Вочы. 24. Вывад.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7)

Ніколі шчэ не ехала я па такой пясчанай дарозе, як гэтыя дзве станцыі. Каля Пружанаў пяску было па вось. Бедныя асноўныя коні амаль адныя [нас] везлі, бо пярэднія ледзь неслі пастронкі. Прызнаюся, я даўно не падарожнічала з такой стомленасцю. Спэка была невыносная; мы праехалі за пяць гадзінаў дзесяць вёрстаў, нарэшце а 3-й гадзіне прыехалі на станцыю; спыніліся ў благой карчме, якая аднак жа падалася нам цудоўнай, бо ў ёй не было няспернага жару, ды не чуваць было аднастайнага крыку фурмана, каторым падганяў ён сваіх коней. На паштовай станцыі нам зварылі суп, картоплю (*у тэксце «картофлю»*), як, далі кіслага малака, і мы прабілі тут да сёмай гадзіны вечара. На гэтую ахвяру татачка пайшоў дзеля мяне з мэтаю паказаць мне Цэсарэвіча, якога з нецярпеннем чакалі з Пружанаў, і каторы нарэшце прыехаў у канцы шостага гадзіны. Я больш за чвэрць гадзіны стаяла пры Яго калясцы, не зводзіла з Яго вачэй; мне захацелася вывучыць рысы Яго і занатаваць іх назаўсёды ў маім сэрцы; мне хацелася, каб твар Яго прасякнуў маю памяць так жа глыбока, як і павага, каторую я маю да Яго ўнікальнага ў летапісах свету велікадушнага ўчынку. Ён ласкава нам пакланіўся, доўга сядзеў у калясцы, быццам прадчуваючы, што Ён гэтым прыносіць мне несканзана асалоду; а ў канцы, калі ўжо коні былі гатовыя, Ён выйшаў на паштовую станцыю, загадаў дазнацца, хто мы, ізноў з намі раскланяўся і адправіўся далей. Хутка паехалі і мы...».

Макет старой забудовы Ружанаў

Як бачым, два паселішчы раёна адлюстраваны ў нататках у розных аб'ёмах і гледзішчах. Калі ў эпозодзе пра Ружаны апісваюцца дамінанты мястэчка, іх архітэктура, уладальнік, то ў тэксце пра Пружаны апісваюцца насельніцтва і прыгоды, якія напаткалі сям'ю падарожнікаў у гэтым месцы. І гэта не дзіўна, бо цяперашнія архітэктурныя старажытнасці раённага цэнтра Пружанаў (царква, касцёл, каменныя крамы, мураваная сядзіба Швыкоўскіх) пачалі паўставаць толькі з сярэдзіны і другой паловы XIX ст. Таксама нельга не заўважыць і недаверлівага ды запабяжлівага стаўлення дзяўчынкі да жырдоў (журэў). Паўсталае на стэрэатыпах, яно яшчэ больш падмацавалася назіраннямі за спрыгнутымі іўдзеямі – асноўнымі насельнікамі тагачасных беларускіх гарадоў і мястэчак. Акрамя таго цікавым падаецца і тое, з якім натхненнем апісвае чаканне візіту і саму сустрэчу з расійскім цэсарэвічам маладая Алена. Гэта прасочваецца ў тэксце як арфаграфічна, так і лексічна. Цяжка сказаць, што адчувала дзяўчына да асобы царскай сям'і: замілаванне ці нават каханне...

Такім чынам, гэтыя падарожныя нататкі будуць карысныя гісторыкам, этнолагам, культуролагам, краязнаўцам і аматарам гісторыі, якія даследуюць нашу мінуўшчыну, робячы яе для нас больш зразумелай, даступнай і каштоўнай.

*Антось АРЦУХ,
малодшы навуковы супрацоўнік
Ружанскага палацавага комплексу роду Салегай*

Лістапад

28 – Сушко Іосіф Фаміч (1928, Пастаўскі р-н – 2016), дзеяч самадзейнага мастацтва, педагог, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

29 – Красоўскі Яўген Яўстафевіч (1908 – 1980), жывапісец, графік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

29 – Мемарыяльны музей садавода-селекцыянера І.П. Сікоры (Шаркаўшчынскі р-н; 1988), аднаго з паслядоўнікаў І.У. Мічурына ў Беларусі – 30 гадоў з часу заснавання.

30 – Арлова Галіна Аляксандраўна (1928, Віцебск), актрыса, народная ар-

тыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1989) – 90 гадоў з дня нараджэння.

30 – Буйніцкі Казімір Андрэевіч (1788 – 1878), пісьменнік, публіцыст, краязнаўца, даследчык Падзвіння, член Віленскага археаграфічнага таварыства – 230 гадоў з дня нараджэння.

30 – Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцый імя Ф.Р. Шклярава (Ветка; 1978), лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за 2008 г. – 40 гадоў з часу заснавання (адкрыты 01.11.1987 г.).

**Малая краязнаўчая
ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ**

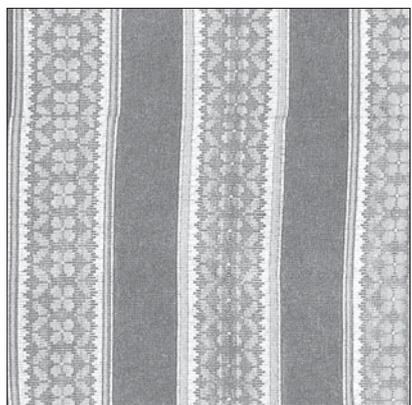
(Пачатак у – 1 за 2003 год)

ПАЭМА (заканчэнне артыкула). Моцны штуршок развіццю жанру паэмы далі падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Драматычныя, трагічныя і разам з тым гераічныя яны найлепшым чынам маглі быць асэнсаваныя паэмай. Найбольш значнымі творамі таго часу былі паэмы «Прыгоды цымбала» і «Сцяг брыгады» А. Куляшова, «Беларусь» П. Броўкі, «Янук Сяліба» Максіма Танка, «Эдэм» З. Астапенкі, «Маладосць у паходзе» П. Панчанкі. Гэтыя творы пра вайну і мір далі пачатак шырокай тэматычнай плыні, якая на наступных этапах развіцця літаратуры ўключала ў сябе многія творы лірычнага ці, радзей, ліра-эпічнага жанру. Праблематыка сучаснай паэмы пашыраецца і ўскладняецца. Яна ахоплівае ўсе найважнейшыя праявы жыцця сучаснага грамадства і чалавека, асабліва тыя, што патрабуюць для адлюстравання шырокіх абагульненняў, мастацкага сінтэзу. Рэчаіснасць дае багаты матэрыял для такіх абагульненняў, для пастаноўкі праблемаў, звязаных з адказнасцю чалавека перад сваім часам і будучыняй. Сёння паэма – адзін з самых папулярных жанраў у паэтаў розных пакаленняў.

2) У м у з ы ц ы – а) інструментальная п'еса лірыка-драматычнага або лірыка-апавадальнага характару свабоднай будовы, часам праграмнага зместу. Узнікла ў рамантычным музычным мастацтве ў выніку сінтэзу літаратурных і музычных жанраў. Звычайна пішуць для фартэпіяна або струнных смычковых інструментаў у суправаджэнні фартэпіяна, зрэдку аркестра. Жанравае ўзбагачэнне рэпертура для народных інструментаў адбылася ў стэрэанім паэмаў для домры і фартэпіяна, для цымбалаў і фартэпіяна, сюіты-паэмы для цымбалаў і фартэпіяна. б) Буйны адначасткавы, найчасцей праграмны аркестравы твор – сімфанічная паэма. в) Вакальны ці вакальна-сімфанічны твор разгорнутай будовы, звычайна заснаваны на прынцыпе скразнога развіцця. Паэмы для голасу і фартэпіяна стварылі Л. Абелівіч, Я. Глебай, для хору а капэла – Абелівіч (на вершы Максіма Танка), Васючоў (на вершы Якуба Коласа), Л. Шлег.

ПЕРАБОРНАЕ ТКАЦТВА – тэхніка народнага ткацтва. На тэрыторыі Беларусі вядомае з XIX ст.

Адзін з самых старажытных і простых па выкананню – двухбаковы перабор «пад

*Двухбаковы перабор з прыціскай асновай.
Посцілка. Вёска Істакі Падскага раёна*

палатно». Для яго характэрны лаканічны арнамент з асобных геаметрычных і геаметрызаваных раслінна-кветкавых узораў, што чаргаваліся з аднатоннымі чырвонымі палосамі. Такі перабор ткалі ў 2 ці 4 ніты пры палатняным перапляценні фону. Пасля дзвюх праборак узорнага ўтку праклівалі 2 ніткі фонавага, у выніку чаго элементы арнаменту «разбэльваліся» фонам, а тканіна ў месцах узору пашыралася за кошт дадатковых узорных уточін. Двухбаковы перабор «пад паркі» арнаментыкай падобны на папярэднюю тэхніку ткацтва, аднак адрозніваецца большай колеравай насычанасцю ўзору, якая дасягалася за кошт рыпсавага перапляцення (узорны ўтрок перакрываў 2 ніткі асновы). Аснову запрыталі ў 4 ніты (фон палатнянага ці рыпсавага перапляцення). У канцы XIX – пач. XX ст. гэтыя віды перабору выкарыстоўвалі для ўпрыгожання рукавоў жаночых кашуляў, хустак у в. Неглюбка Веткаўскага раёна, ручнікоў на Гомельшчыне і Магілёўшчыне. Аднабаковы перабор з прыціскай асновай (нар. назвы ўкладанне, закладанне, выкладанне). Паліхромны ўзор з буйных ромба-геаметрычных, стылізаваных раслінных і зааморфных матываў утвараецца ў выглядзе аднабаковага ўточнага насцілу.

(Заканчэнне артыкула будзе)